

Prihodnost reje bosanskega planinskega konja

Z razpadom ergele Borike se je končala najbolj poznana tradicionalna reja bosanskega planinskega in arabskega konja v bivši Jugoslaviji. Kljub prizadevanjem ljubiteljev in rejcev (TV oddaje, znanstvene študije, ustanavljanje društev za ohranitev pasme, knjige in razprave z umetniki in strokovnjaki) ni bilo mogoče ohraniti tako pomembne in tradicionalne ergele in s tem organizirane reje bosanskega planinskega konja.

Da bi zagotovili obstoj in prihodnost bosanskega planinskega konja, je bilo na Borikah leta 2010 ustanovljeno Mednarodno združenje rejcev bosanskega planinskega konja, ki ima sedež v Sloveniji. Prihodnost in obstoj pasme sta z ugasnitvijo ergele Borike ostala v rokah rejcev, ljubiteljev in strokovnjakov, ki pod okriljem Mednarodnega združenja rejcev bosanskega planinskega konja skrbijo za obstoječo populacijo konj.

Kritično ogrožena pasma

Bosanski planinski konj je ena od najbolj značilnih pasem na Balkanu in velja za kritično ogroženo pasmo. Pasma se je kljub poskusom pretapljanja predvsem z arabskim konjem ohranila v bolj ali manj prvotni obliki. Naravna selekcija in hipološka praksa reje BPK z ukrepi so preprečevali močnejši vpliv drugih pasem konj na izvorno populacijo BPK. Med njimi so najpomembnejše skromne vzrejne razmere, ki so vršile selekcijski pritisk, ki je favoriziral skromne, robustne in trdožive živali

Ergela Borike, reprezentativni hlev plemenskih žrebcev (Foto: arhiv M. Mesariča)

in uporabnost konja v tovarne namene na težko dostopnem in neobljudenem terenu.

Na temelju izkušenj, strokovnih utemeljitev in dosežkov je potekala vzreja čistokrvnih bosanskih planinskih konj v ergeli Borike, po drugi svetovni vojni pa tudi na vojaški ergeli Han Pijesak. Zaradi potreb kmetijskih gospodarstev in oboroženih sil jugoslovanske armade sta bila tendenca in cilj vzreje po drugi svetovni vojni težji tip tovornega konja, to je nad 300 kg. Iz ergele Han Pijesak so bili med vojno, leta 1992, vsi konji odpeljani v Srbijo. V čisti pasmi se je BPK ohranjal le v ergeli Borike. Le ta se je po vojni v BiH in še zlasti zadnjih deset let ubadala s pomanjkanjem sredstev, nestrokovnim vodenjem in privatizacijo. Finančni in organizacijski problemi v zasebni ergeli Borike niso več zagotavljali obstoja reje BPK. Nazadnje je ostala v ergeli Borike le še 12 kobil BPK z žrebci, žrebca 61 Miško XXVI in 63 Barut XIX ter 8 arabskih kobil s tremi žrebci. V marcu 2019 je bila ergela Borike dokončno razprodana in ukinjena je

bila organizirana reja bosanskih planinskih in arabskih konj v Republiki Srpski, BiH.

Ergela Borike

Ergela Borike, na začetku za rejo arabskih konj, je bila ustanovljena leta 1900 v Gorazdu, nedaleč od Rogatice in Borik. Plemenske živali so se vsako leto premeščale na letno pašo na Borike. Leta 1908 je bila ustanovljena kobilarna za bosanske planinske konje, kjer se je začela reja v čisti krvi, ki je trajala do prve svetovne vojne. Osnovni cilj reje je bil popraviti velikost in skladnost telesne zgradbe s čistopasemskimi konji ter kasneje z uvajanjem arabske krvi po metodi melioracijskega križanja. V 1. svetovni vojni je bilo delovanje kobilarne prekinjeno, medtem ko je bila arabska kobilarna premeščena, še vedno pa so za letno pašo uporabljali pašnike na Borikah. Kobilarna bosanskih planinskih konj je ponovno začela delovati leta 1929 na Igmanu kot državna ergela Sarajevo. Po drugi svetovni vojni so bili na novo zgrajeni objekti na

Zadnji posnetki ergelske črede bosanskih planinskih konj na paši, Sjemeć – Rogatica

Borikah – Arnautovići, kamor je bila kobilarna premeščena in se je preimenovala v ergelo Borike. Z arondacijo okoliških zemljišč je pridobila okoli 850 ha površin, poleg tega pa še ogromne površine pašnikov na Sjemecu. V najboljših letih je bilo v kobilarni več kot 350 živali, od tega tri četrtine bosanskih planinskih konj. Z razformiranjem ergele Borike so se verjetno izgubili tudi zadnji evropski predstavniki shagya arabske linije Siglavy, ki so bili leta 1911 pripeljani iz znane kobilarne Bábolna.

Prihodnost bosanskega planinskega konja

Z namenom zagotoviti obstoj BPK so nekateri vneti privrženci, člani Mednarodnega združenja rejcev BPK s sedežem v Sloveniji, formirali lastno rejo v BiH, Sloveniji in Hrvaški, Nemčiji, Švici in Nizozemski. Večina konj je bila nabavljena iz ergele Borike, nekaj pa iz deželne reje z namenom formirati nove rodove kobil in razširiti rejo. V letu 2018 je bil iz Borik pridobljen še zadnji rod Iskra, tako da se je lahko ohranilo vse znane rodove kobil v reji BPK. Za to je bil posebno zaslužen predsednik Mednarodnega združenja rejcev bosanskega planinskega konja Anton Dolinšek. Pri tem je sodeloval tudi rejec in zaščitnik Enver Žiga iz BiH, ki ima v posesti največje število bosanskih planinskih konj. Populacija konj bosanske planinske pasme je majhna in konsolidirana. Ocenjena efektivna velikost populacije je pri BPK 34 plemenskih živali. Populacija se zaradi zelo slabih razmer v državah bivše Jugoslavije in tudi na evropskem trgu v prihodnje ne more bistveno povečevati. Cilj v populaciji bosanskega planinskega konja je efektivno število živali povečati na od 50 do 60, kar bi deloma zagotovilo ohranitev in nadaljnji razvoj pasme. Rodovniška knjiga je zaprta, kar pomeni, da niso dovoljena križanja z drugimi pasmami.

Ohranjanje zadostnega števila živali

Z namenom, da se poveča populacija, je bil v rodovniški knjigi uveden dodatni oddelek (evidenčni register). V omenjeni oddelek se lahko vpiše konje, ki sicer nimajo popolnega porekla, so pa v tipu bosanskega planinskega konja in se lahko po testiranju z mtDNA razvrščajo v dodatni del rodovniške knjige. Ohranjanje zadostnega števila živali v

Mladi žrebci bosanskega planinskega konja na paši v žrebetišču »Petrinjski kras«. Žrebetišče je vzrejni center, ki skrbi za vzrejo mladih plemenskih žrebcev. Pomembno je predvsem na področjih, kjer nimajo kobilarn in so odvisni od odkupa in vzreje žrebčkov, ki so potomci rodovniških kobil in najboljših žrebcev. (Foto: A. Dolinšek)

aktivni populaciji bosanskih planinskih konj je najpomembnejši ukrep za zagotavljanje genetske variabilnosti. Pomembno je zlasti ohranjanje zadostnega števila plemenjakov, ki se zagotavlja z načrtno odbiro plemenskih žrebcev in z nakupom in najemom posameznih plemenjakov.

Žrebetišče

Zaradi majhne populacije plemenskih živali je pri bosanskem planinskem konju pomembno načrtno parjenje z namenom preprečevanja preozke reje v sorodstvu. Z namenom oskrbe reje s kakovostnimi žrebci je bilo na pobudo Mednarodnega združenja rejcev bosanskih planinskih konj v maju 2019 ustanovljeno žrebetišče »Petrinjski kras« v sodelovanju z Zavodom Pastirica. Izvedbo so omogočili predvsem donatorji – rejci Nik in družina Perić Pipan, ergela Planido, Enver Žiga (ergela Žiga) ter že omenjen Zavod Pastirica. Žrebetišče, ki kot zrejni center skrbi za vzrejo mladih žrebcev, ki so potomci najboljših rodovniških kobil, se nahaja na področju kraškega roba v bližini Kozine na površini okoli 22 ha. Zavod Pastirica bo pomagal pri vzreji žrebčkov BPK in je zainteresiran, da na tem področju vzpostavi učilišče, kjer bo mogoče spoznavati sonaravno rejo te prvinske pasme. V bližnji prihodnosti pa želi Zavod Pastirica formirati tudi svojo rejo BPK. V žrebetišču se trenutno nahaja 7 žrebčkov starosti od enega do treh let, ki se jim bodo konec leta pridružila še 3–4 letošnja moška žrebeta.

Ohranjanje pasme in vitro – genska banka

Na pobudo največjega rejca bosanskih planinskih konj Antona Dolinška je Veterinarska fakulteta v Ljubljani, Klinika za reprodukcijo in velike živali, odvzela seme trem plemenskim žrebcom za globoko zamrzitev in s tem ohranitev plemenskega materiala »in vitro«. Vztrajanje in trud posameznikov trenutno ohranjata vsaj ostanek nekaj ogromne in najpomembnejše pasme na področju Balkana. Kljub večkratnemu vnosu genov arabskega konja v populacijo so se uveljavili osebk, ki so imeli v večji meri izražene prilagoditve na specifično okolje, značilno za izvorno populacijo. To je skozi stoletja omogočilo konsolidacijo genetske baze, ki po mnenju hipologov zagotavlja ohranjanje lastnosti, ki so bistvene za preživetje in obstoj BBK. Ohranitev te dragocene pasme ne bo mogoče brez načrtne pomoči držav, kjer tega konja vzrejajo v čisti krvi, in pomoči širše mednarodne skupnosti in njenih inštitucij. Trenutno je vse breme v zvezi z ohranitvijo in nadaljevanjem reje bosanskih planinskih konj na plečih Mednarodnega združenja rejcev bosanskega planinskega konja in njihovih rejcev. Mednarodno združenje rejcev bosanskih planinskih konj je priznано rejsko društvo, ki vodi izvorno rodovniško knjigo za pasmo bosanski planinski konj. Rejski program za pasmo bosanski planinski konj se izvaja z namenom ohranitve in izboljšanja pasme ter ohranjanja genetske raznovrstnosti znotraj populacije. Zaradi svoje maloštevilnosti in razpršenosti celotne populacije velja bosanski planinski konj za kritično ogroženo pasmo, ne le v smislu ohranjanja zadovoljivega števila živali za zagotavljanje potrebne genetske raznovrstnosti, temveč predvsem v smislu ohranjanja pasemskih značilnosti. Mednarodno združenje rejcev bosanskih planinskih konj sodeluje z drugimi rejskimi društvi in organizacijami ter rejci v deželah, kjer se pasma vzreja.

Doc. dr. Matjaž Mesarič, dr. vet. med., strokovni vodja rejskega programa bosanskega planinskega konja, Anton Dolinšek, predsednik MZRBPK

Foto: Matjaž Mesarič

Odvzem semena plemenskemu žrebcu 9 Miško V – P49 za potrebe ohranitve pasme »in vitro«